

Bầu cử Tổng Thống Hoa Kỳ

HỒ ĐỨC LINH

Kỳ bầu cử tổng thống Hoa Kỳ trong năm 2016 có rất nhiều sự ngạc nhiên về biện luận và về tư cách của ứng viên, cuối cùng ứng viên đảng Cộng Hòa là ông Donald Trump đã thắng cử và nhận chức tổng thống Hoa Kỳ vào ngày 20/1/2017 cùng với đảng Cộng Hòa chiếm đa số ở lưỡng viện quốc hội, hứa hẹn với những đối thay khác thường và khó tiên đoán trước được.

Nhưng thôi ở đây không bàn về cá nhân của ứng viên mà chỉ nói về thể thức bầu cử phức tạp, tốn kém và kéo dài tại Hoa Kỳ mà không có quốc gia nào trên thế giới muốn dựa theo cùng một mô hình.

Để được làm tổng thống, ứng viên phải trải qua 2 giai đoạn: bầu cử sơ bộ trong đảng và bầu cử toàn quốc, ai muốn ra tranh cử cũng phải chuẩn bị trước cả hơn năm trời và các ứng viên thường là các nhân vật dân cử như thống đốc, thượng nghị sĩ, dân biểu hoặc tướng lãnh đã có những thành tích có thể kiểm chứng được.

Bầu cử sơ bộ trong đảng

Ở Hoa Kỳ có 2 đảng chính là đảng Cộng Hòa và đảng Dân Chủ, ngoài ra cũng có vài đảng nhỏ không đáng kể như đảng Tự Do, đảng Màu Xanh cũng để chia phiếu của các đảng lớn chứ không hy vọng gì.

Bầu cử sơ bộ của đảng diễn ra từ đầu tháng 2 tại Iowa và kéo dài cho tới tháng 6 qua 50 tiểu bang cùng các vùng đất tự trị như Puerto Rico, Virgin Island, Guam, v.v. Khi có nhiều tiểu bang cùng bầu cử sơ bộ một lần thì thường được gọi là ngày siêu thứ ba (Super Tuesday) vì ngày này bầu được nhiều đại biểu.

Hệ thống bầu cử tổng thống tại Hoa Kỳ không phải là dựa trên số phiếu phổ thông trong đảng mà dựa trên phiếu của đại biểu. Trong năm 2016, đảng Cộng Hòa có 2472 đại biểu trong khi đó đảng Dân Chủ có 4765 đại biểu. Ứng viên nào đầu được đa số tuyệt đối đại biểu trong đảng thì sẽ được đề cử là ứng viên tổng thống của đảng. Số đại biểu của đảng ở mỗi tiểu bang được quy định theo những công thức rất phức tạp tùy theo dân số, số dân biểu và thượng nghị sĩ liên bang hiện có, và những ai giữ các chức vụ quan trọng trong tiểu bang như thống đốc cũng như trong đảng. Ở New Jersey có 51 đại biểu cho đảng Cộng Hòa và 126 đại biểu cho đảng Dân Chủ, đại biểu thường buộc phải bầu cho ứng viên của mình nhưng cũng có loại đại biểu không nhất thiết ràng buộc với ứng viên nào.

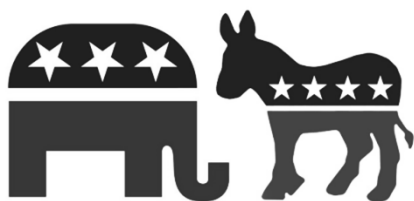
Mỗi tiểu bang quyết định lối bầu cử sơ bộ, bầu phổ thông (primary) hay bầu địa phương (caucus). Đa số các tiểu bang bầu theo phổ thông là các cử tri đến bầu ở phòng phiếu, trong khi bầu địa phương thì các người trong đảng sẽ họp lại nơi nào đó trong mỗi địa phương bàn luận rồi bầu cho các ứng viên sau buổi họp. Khi bầu phổ thông trong đảng, có tiểu bang chỉ cho phép cử tri đã đăng ký thuộc đảng mới được bầu trong đảng mình, còn nhiều tiểu bang khác lại cho phép cử tri bầu cho đảng mà không cần đăng ký thuộc đảng.

Phức tạp hơn nữa là có tiểu bang cho ứng viên thắng sẽ lấy hết số đại biểu của tiểu bang, trong khi đó có tiểu bang lại chia đại biểu theo tỷ lệ mà ứng viên đầu được. Thêm nữa, còn tiểu bang lại trung dung giữa 2 thái cực, ai thắng sẽ lấy một phần lớn đại biểu, còn lại thì chia cho các ứng viên khác.

Những tiểu bang có bầu cử sơ bộ đầu tiên rất quan trọng vì nó đánh giá khả năng tranh cử của các ứng viên, khi ứng viên nào xem đã được quá bán đại biểu thì các ứng viên khác ít hy vọng hơn sẽ lần lượt rút lui cho nên các cuộc bầu cử sơ bộ của các tiểu bang theo sau không còn giá trị gì nhiều nữa. Tuy nhiên trong nhiều cuộc tranh cử sơ bộ không ứng viên nào sáng giá thì phải chờ quyết định trong ngày đại hội đảng.

Đại hội đảng

Đại hội đảng được diễn ra vào khoảng tháng 7 bao gồm các đại biểu của đảng mình để đề cử ứng viên chính thức của đảng. Khi không ứng viên nào không tham được quá bán đại biểu, thì đây là giây phút để đổi chắc đại biểu của các ứng viên đã bỏ cuộc, các đại biểu siêu và được bầu đi bầu lại nhiều lần sao cho cuối cùng một ứng viên được quá bán thì mới được đảng đề cử.

Đảng Cộng Hòa với hình con voi và đảng Dân Chủ với hình con lừa.

Sau khi được đảng chính thức đề cử làm ứng viên tổng thống thì ứng viên tổng thống mới chọn ứng viên phó tổng thống đứng trong liên danh của mình mà không phải qua cuộc bầu cử chính thức nào từ các đại biểu. Từ đây thì liên danh tổng thống và phó tổng thống của đảng này sẽ tranh cử với liên danh của đảng khác.

Ngày bầu cử

Thay vì tiếp tục với vận động bầu cử, ở đây sẽ bàn về ngày bầu cử trước.

Theo luật định thì ngày bầu cử hàng năm là ngày thứ ba sau thứ hai đầu tháng 11, có nghĩa là luật muốn tránh bầu cử vào ngày 1/11 vì ngày này theo truyền thống Kitô giáo là ngày lễ buộc, lễ Các Thánh Nam Nữ. Nếu thứ hai là 1/11 thì thứ ba 2/11 là ngày bầu cử, còn nếu thứ ba là 1/11 thì không được mà phải dời đến 8/11. Vì vậy ngày bầu cử xê dịch từ thứ ba từ 2/11 tới trễ nhất là 8/11.

Tại sao lại chọn bầu cử vào ngày thứ ba trong tháng 11? Theo đạo luật năm 1845 thì khi đó Hoa Kỳ vẫn còn là một nước nông nghiệp, tháng 11 thì việc cày cấy đã xong xuôi, các nông gia không còn bận rộn và thời tiết cũng chưa lạnh lắm, là tháng lý tưởng nhất cho việc bầu cử.

Các nước trên thế giới thường bầu cử vào ngày cuối tuần, nhưng ở Hoa Kỳ lại chọn ngày thứ ba. Lý do là ngày chúa nhật là ngày để thờ phượng không nên bầu cử. Các cử tri ở những vùng hẻo lánh phải đi thật xa để tới nơi bầu phiếu, cho nên có người phải đi từ ngày Chúa Nhật cho tới thứ hai mới tới, vì vậy ngày thứ hai cũng không được. Vậy còn lại là ngày thứ ba vì thứ tư là ngày thường để ra buôn bán ở chợ.

Vì bầu cử ở Hoa Kỳ không bắt buộc và là ngày thường, ít công sở được nghỉ việc, cho nên tỷ lệ đi bầu chỉ từ 50%-60%, không cao so với các nước khác. Chẳng hạn như ở Úc tỷ lệ dân đi bầu hầu như 100% bởi vì bầu cử là bắt buộc, ai không đi bầu thì sẽ bị phạt tiền nặng vào cuối năm khi khai thuế. Làm như bầu cử là một quyền lợi thể hiện ý kiến của tất cả các cử tri thì kết quả mới mong thể hiện chân thật được.

Luật bầu cử tổng thống

Luật bầu cử phổ thông rõ ràng và ít thay đổi hơn là luật bầu cử sơ bộ của đảng. Mỗi tiểu bang sẽ được đại diện với số đại biểu bằng số dân biểu cộng số thượng nghị sĩ (khi nào cũng 2 thượng nghị sĩ) của tiểu bang. Thí dụ như ở New Jersey có 12 dân biểu và 2 thượng nghị sĩ thì được 14 đại biểu trong tổng số 538 đại biểu. Ứng viên nào tham được quá bán, tức là 270 đại biểu thì sẽ đắc cử. Hệ thống bầu cử tổng thống tại Hoa Kỳ không dựa vào số phiếu phổ thông mà vào số đại biểu. Trong năm 2000 ông Gore hơn ông Bush 500,000 phiếu phổ thông mà vẫn thất cử, còn trong năm 2016 bà Clinton hơn ông Trump gần 3 triệu phiếu, tức là 2% cử tri, mà vẫn bị thất cử. Chắc hệ thống kỳ quặc này chỉ có tại Hoa Kỳ, lý do là ứng viên nào thắng ở mỗi tiểu bang thì lấy hết số đại biểu của tiểu bang đó, ngoại trừ 2 tiểu bang Main và Nebraska thì ai thắng ở mỗi địa hạt thì sẽ lấy 1 đại biểu của địa hạt đó, còn 2 đại biểu còn lại thì sẽ thưởng cho ai thắng trong toàn tiểu bang.

Cho nên không lạ gì khi vận động bầu cử thì các ứng viên chỉ chú trọng trên dưới 10 tiểu bang được gọi là “cuốn theo chiều gió” (swing states), những tiểu bang này thường bầu cho đảng khác

nhau trong mỗi kỳ bầu cử. Vì vậy trong suốt thời kỳ vận động, các ứng viên không thèm ghé qua các tiểu bang chắc ăn không thay đổi đảng như New Jersey, New York và ngay cả California là tiểu bang đông dân nhất.

Sau ngày bầu cử vào đầu tháng 11, thì mãi tới ngày 19/12 thì các đại biểu mới tới thủ đô của mỗi tiểu bang để chính thức bầu tổng thống. Dầu các đại biểu đã bị ràng buộc sẽ bầu cho ứng viên của mình, nhưng họ cũng có thể thay đổi ứng viên. Trong năm 2016 vừa qua, 2 đại biểu đã không bầu cho ứng viên chính thức của đảng Cộng Hòa và 4 đại biểu không bầu cho ứng viên chính thức của đảng Dân Chủ.

Nếu trường hợp không ứng viên nào hội đủ quá bán là 270 đại biểu thì ai sẽ là tổng thống và phó tổng thống? Luật bầu cử cũng đã tiên liệu việc này và cũng đã xảy ra, và giải quyết như sau:

- Hạ viện sẽ chọn 1 trong 3 vị được nhiều đại biểu nhất để làm tổng thống, tuy nhiên mỗi tiểu bang chỉ được một phiếu cho sự quyết định này.

- Còn thượng viện sẽ chọn 1 trong 2 vị được nhiều đại biểu nhất. Nếu hạ viện không chọn được tổng thống thì phó tổng thống sẽ đương nhiệm chức tổng thống cho tới khi hạ viện chọn xong.

Vì tổng thống và phó tổng thống được chọn riêng nhau, cho nên tổng thống và phó tổng thống có thể không cùng một đảng. Tuy nhiên trường hợp này chưa từng xảy ra, nhưng lúc đó không biết sẽ ra sao “ông nói gà bà nói vịt?”

Dầu gì đi nữa thì hơn 2 tháng sau ngày bầu cử, vị tổng thống và phó tổng thống sẽ tuyên thệ nhậm chức vào ngày 20/1 mở đầu cho một nhiệm kỳ 4 năm tới.

Cải cách bầu cử

Các ứng viên thất cử cũng như nhiều cử tri muốn thay đổi thể thức bầu cử để ai có hơn phiếu phổ thông thì sẽ được làm tổng thống như các nước dân chủ khác. Tuy nhiên khi đã thắng cử không ai lại muốn thay đổi thể thức và cứ như vậy từ kỳ bầu cử này qua kỳ bầu cử nọ vẫn không thay đổi.

Như đã nói ở trên, mỗi tiểu bang có luật riêng để ràng buộc đại biểu sẽ bầu cho ứng viên nào. Thật vậy đã có 10 tiểu bang với tổng số 165 đại biểu có ý định ràng buộc đại biểu của mình bầu cho ứng viên nào được nhiều phiếu phổ thông nhất, nhưng phải có thêm nhiều tiểu bang nữa để mang tổng số đại biểu cần thiết lên trên 270 thì mới có thể cải cách theo phiếu phổ thông được. Đó là việc tiểu bang có thể làm, tuy nhiên còn phức tạp hơn nữa là có cần sự đồng thuận của lưỡng viện quốc hội và ngay cả của tối cao pháp viện không? Đó là vấn đề nan giải được đặt ra mà chưa có câu trả lời.

Dầu thể thức bầu cử có phức tạp mà tổ chức nghiêm túc, Hoa kỳ đã duy trì hơn 200 năm đưa những người tài giỏi nhất để lãnh đạo đất nước và mong rằng đất nước này luôn mãi phú cường.

Theo thống kê người gốc Việt Nam tại Hoa Kỳ có chừng 2 triệu người, và nếu tính cả con cái cháu chắt sin trưởng ở đây thì sẽ cao hơn nhiều. Tuy chỉ là một thiểu số tương đối nhỏ, nhưng nếu mọi người nhận ra quyền của mình mà tích cực tham gia bầu cử để nói lên tiếng nói của mình khi thấy các ứng viên có đường lối có thể làm tổn hại đến các sắc dân thiểu số, đến quê hương. Các ứng viên rất để ý và o bế tới thành phần thiểu số mà đồng nhất, bởi vì chỉ cần 1%-2% là có thể thay đổi thắng bại.

Trong khi đó, nhìn về Việt Nam quê hương mền yêu trong bao năm qua thì chỉ có một đảng, nắm trọn quyền hành từ lập pháp, hành pháp đến tư pháp, thì bầu cử chỉ là hình thức trò chơi bề ngoài, không chút giá trị và cũng chẳng thay đổi được gì. Khi người dân không có tiếng nói, không có quyền chọn lựa, không có quyền làm người thì chẳng lạ gì đất nước mỗi ngày càng băng hoại. Chỉ có thể chế đa đảng mới nói lên được nguyện vọng đích thực của người dân, luật lệ và quyền hạn phân minh, có thể quốc gia mới có sáng tạo, có người tài giỏi đứng ra làm việc để đưa dân nước lên phú cường. Ước mong rằng điều đó sẽ là giấc mơ sẽ đến với quê hương mền yêu một ngày thật gần.